

Scenariusz lekcji poświęconej wyposażeniu i wystrojowi śląskiego domu na przełomie XIX i XX wieku

wraz z ćwiczeniami i materiałami dydaktycznymi

do wykorzystania w nauczaniu zdalnym wiedzy o regionie

Jak wyglądały wnętrza mieszkalne na przełomie XIX i XX wieku? Co składało się na ich wyposażenie? Które elementy tego wyposażenia pełniły funkcję ozdobną i dlaczego były takie ważne – tego wszystkiego dowiemy się na lekcji „Każdy chce mieć piękny dom”, wykorzystującej ścieżkę edukacyjną powstałą w ramach programu „Muzeum pod lupą”.

Każdy chce mieć piękny dom!

Problematyka: Wyposażenie każdego domu ma nie tylko funkcję ściśle praktyczną. Oczywiście jest ona bardzo ważna, ponieważ przedmioty, które wypełniają nasze domy, służą do ściśle określonych zadań związanych z życiem domowym – musimy na czymś spać, przy czymś jeść, na czymś siedzieć, a także dbać o higienę czy przygotowywać posiłki. To jednak nie wszystko, co składa się na wyposażenie naszych domów już od setek lat. Niezaprzeczalną potrzebą człowieka jest bowiem czynienie swego otoczenia „ładnym”, tj. odpowiadającym estetycznym gustom jego użytkowników. Gustom, które są uznawane za indywidualne, nie są jednak wyrabiane tak samodzielnie, jak mogłoby się wydawać. Również one kształtowane są przez kulturę, czyli m.in. środowisko, w którym żyjemy. Zajęcia mają na celu zapoznanie uczniów z wyglądem i wyposażeniem śląskich domów na przełomie XIX i XX wieku z naciskiem na te elementy wyposażenia, które pełniły funkcję dekoracyjną.

Grupa wiekowa: 1–3 oraz 4–6 klasa szkoły podstawowej

Czas trwania: 90 minut (dwie godziny lekcyjne) – jeżeli warsztat plastyczny realizowany jest w czasie trwania zajęć. Lekcję można skrócić do 45 minut, jeżeli praca plastyczna będzie zadaniem domowym.

Cele lekcji:

- Uczeń zapoznaje się z wyglądem i wyposażeniem wnętrz śląskich domów z przełomu XIX i XX wieku.
- Uczeń poznaje rodzaje ozdób i dekoracji, które pojawiały się w tych wnętrzach.
- Omówiona zostaje rola, jaką odgrywały religia i kult świętych w życiu ludzi na Śląsku przełomu XIX i XX wieku.
- Uczeń poznaje „elementy składowe” wizerunków świętych.
- Poznaje rodzaje śląskiej garnitury kuchennej oraz jej funkcje.
- Uczeń ćwiczy kreatywność.

Metody i forma pracy: projekcja filmu, dyskusja, warsztat plastyczny, karty pracy, aplikacje edukacyjne

Rozpoczęcie:

Na początku zajęć oglądamy pierwszą część filmu „Z wizytą w śląskim domu”. Po projekcji rozmawiamy z uczniami o tym, co zapamiętali – jakie ozdoby pojawiały się w śląskich domach sto i dwieście lat temu?

Link do filmu: <https://www.youtube.com/watch?v=iAW4IXf6OSs>

Ćwiczenie 1

Link do krzyżówki, która pomoże sprawdzić, co zapamiętaliśmy:

<https://learningapps.org/watch?v=p1q90krxk21>

Po wypełnieniu krzyżówki następuje rozmowa o tym, co było pokazane na filmie, uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami na temat wystroju, wyposażenia i ozdób. Można zapytać:

- Co zwróciło ich największą uwagę? Z jakiego powodu?
- Co wydało im się dziwne/niespotykane?
- Co było dla nich znajome? Czy gdzieś już widzieli takie wnętrza lub meble?
- Co im się podobało, czy sami chcieliby mieszkać w takich wnętrzach?

Przy przejściu do omawiania elementów dekoracyjnych pomoże przygotowana KARTA PRACY (do pobrania). Jedna jej strona jest uzupełniona i zawiera te elementy, które stanowiły ozdobę w śląskich domach przełomu XIX i XX wieku, drugą uzupełniamy, starając się opisać to, co jest „trendem” w naszych domach, co dzisiaj spełnia funkcję ozdobną, jakie pamiątki się w nich znajdują itp.

Ćwiczenie 2

Zaprojektuj sobie makatkę!

W tej części zajęć zwracamy uwagę uczniów na wystrój kuchni – podkreślane są stałe elementy wyposażenia i kolorystyka. Każda gospodyni starała się najlepiej, jak to możliwe, dbać o porządek w kuchni, a pomagały jej w tym m.in. pojemniki na żywność, na których znajdowały się napisy ułatwiające znalezienie tego, czego potrzebowała. Takie pojemniki, mimo że pełniły bardzo praktyczną funkcję, były zwykle zrobione w taki sposób, by stojąc na półce, wyglądały estetycznie, a nawet ozdobnie. Na półkach i ścianach mieściły się też sprzęty, które miały być jedynie dekoracją. Wiszące na ścianach wałki i talerze, które można zobaczyć na filmie, nie były przeznaczone do użytku, podobnie jak pięknie zdobione szolki wiszące na romie – nie pijało się z nich na co dzień. Funkcję ozdobno-praktyczną pełniły także makatki, czyli garnitura kuchenna. Jedna z nich miała za zadanie zakrywać ręczniki wiszące nad umywalką. Ten rodzaj ozdób był bardzo zróżnicowany treściowo, oto kilka przykładów – przy pomocy zdjęć dołączonych do scenariusza omawiamy rodzaje wzorów, jakie najczęściej pojawiały się na makatkach:

a) Treści baśniowe (OBRAZ 1, 2)

b) Makatki holenderskie (OBRAZ 3, 4)

c) Prace domowe (OBRAZ 5, 6)

d) Życzenia i złote myśli (OBRAZ 7, 8, 9)

e) Ozdobne (OBRAZ 10, 11)

Rozwinięcie dla nauczyciela: Makatki były najczęściej wyszywane własnoręcznie przez gospodynie, które korzystały z gotowych wzorów. Wzory te były zamieszczane w czasopiśmie, kupowane lub przekazywane sobie w sąsiedztwie. Ich treść była zróżnicowana, znajdowały się wśród nich wzory nawiązujące do znanych baśni, szczególną popularnością cieszyły się tzw. wzory holenderskie, które inspirowane były ceramiką z Delftu. Przykładem wartym szerszego omówienia są makatki z wyszywanymi hasłami – przyglądając się tym hasłom, możemy wnioskować o tym, co stanowiło istotną wartość życia domowego. Bardzo często pojawiały się hasła o zgodzie w domu, smacznym gotowaniu, radosnym i wesołym usposobieniu gospodyni, byciu dobrą żoną, wczesnym wstawaniu, zdrowiu, które miała zapewnić świeża i zimna woda, czy o wspólnej i zgodnej pracy. Wychodząc od tego motywu, zwracając uwagę uczniów na centralne umiejscowienie głównego motywu oraz zamknięcie kompozycji w ozdobnych ramach, proponujemy wykonanie ćwiczeń plastycznych.

Zadaniem warsztatowym dla uczniów jest zaprojektowanie własnej makatki, utrzymanej w tradycyjnej biało-niebieskiej lub biało-czerwonej kolorystyce.

Ćwiczenie 3

W czym pomagają święci?

Tę część zajęć rozpoczyna wspólne obejrzenie drugiej części filmu „Z wizytą w śląskim domu”: „Religia i sztuka ludowa”.

Po projekcji omawiamy z uczniami znaczenie, jakie miała religia w życiu ludzi na przełomie XIX i XX wieku. O jej doniosłej roli świadczą akcenty religijne obecne w domach – święty kąt, ołtarzyk z pasyjką i figurkami świętych, kropielniczka itp. O tym, jakie figurki i obrazy świętych znajdowały się w domu, bardzo często decydowało to, co było ważne dla jego mieszkańców.

Warto w tym miejscu omówić kilka wizerunków świętych pokazanych na filmie, w omawianiu może pomóc tabelka, którą uczniowie starają się uzupełnić (KARTY PRACY), by następnie, już samodzielnie, podjąć się zadania dopasowania świętych do ich wizerunków przy pomocy aplikacji:

<https://learningapps.org/watch?v=pe7xbef1c21>

Rozwinięcie dla nauczyciela: W śląskich domach zawsze znajdowała się przestrzeń, którą możemy nazwać przestrzenią „sacrum” – były to święte kąty lub ołtarzyki, które miały centralne miejsce w izbie. Najważniejsze i najczęstsze były oczywiście wizerunki Chrystusa i Maryi, obok nich jednak pojawiali się też inni święci, których kult rozpowszechniony był na Śląsku. To, na co warto zwrócić uwagę w tym ćwiczeniu, to umiejętność „czytania” wizerunków świętych, którzy zawsze przedstawiani byli z charakterystycznymi dla siebie atrybutami – związanymi z ich życiem, obszarem działania lub formą męczeństwa. Podczas pracy z tabelką zwracamy uwagę na pewne stałe elementy w wizerunkach świętych oraz funkcję, jaką pełnili w życiu naszych przodków, wspomagając ważne dla nich obszary życia. Można też wspólnie zastanowić się, dlaczego właśnie ci święci byli tak popularni na Śląsku przełomu XIX i XX wieku.

Podsumowanie w formie dyskusji: Czy ludzie zawsze te same rzeczy uznawali za najbardziej odpowiednią ozdobę domu? Od czego zależało to, czym ludzie ozdabiali swoje domy? Jaką rolę odgrywały ozdoby dawniej? Na koniec możemy zaproponować uczestnikom zadanie domowe: Korzystając z internetu lub innych źródeł, spróbujcie odnaleźć i opisać świętego, którego pomoc i opieka najbardziej przydałyby się w waszym domu. Czego powinien być patronem? W czym miałby pomagać, a przed czym chronić?